УДК 37.037

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ДУХОВНИХ ЯКОСТЕЙ У СУЧАСНОЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ МОЛОДІ

Д. В. Мірошніченко

У статті розглянуто особливості формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді. Розроблено та обгрунтовано модель формуванняморально-духовних якостей сучасної університетської молоді.

Ключові слова: *морально-духовні якості, модель формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді.*

Проблема формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді у навчально-виховному процесі в нових соціально-економічних і культурних умовах розвитку суспільства залишається недостатньо дослідженою. На сучасному етапі відсутній єдиний підхід до формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді, чітко визначені педагогічні умови формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді у навчально-виховному процесі, критерії їх сформованості та відповідні методи педагогічної діагностики.

Проблема формування морально-духовних якостей студентів вищих навчальних закладів складна і багатоаспектна. Вона розглядається в роботах таких вчених, як Є. Бондаревської, З. Васильєвої, Т. Власової, І. Грязнова, М. Долинського, Б. Ліхачева, А. Макаренка, І. Мар'єнка, Т. Мишаткіної, М. Тимченко, О. Тогочинського, Н. Щуркової. та ін.

Мета статті – розглянути особливості формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді та розробити

модель формуванняморально-духовних якостей сучасної університетської молоді.

При моделюванні процесу формування морально-духовних якостей студентів було використано основні методологічні засади та принципи гуманістичної педагогіки (особистісно орєнтована освіта, розвиток цілісної особистості, індивідуалізація виховання і навчання тощо), основні позиції гуманістичної моралі, теорію і практику виховуючого навчання, ідеї саморозвитку як важливої методологічної підстави дослідження.

Провідними підходами, які дозволяють реалізувати гуманістичні ідеї в сучасній освітній практиці, що спрямована на формування морально-духовних якостей є [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]:

–культурологічний підхід, який припускає залучення студентів до різних пластів культури відповідно до цінностей і норм національної культури і регіональних традицій, що не суперечать загальнолюдським цінностям, розвиток їх духовності. Культурологічний підхід полягає у виявленні ціннісних підстав освіти, орієнтації її змісту на оптимальне поєднання загальнолюдських, національних і особистісних цінностей, що розуміються як зразки культурного, гідного життя людини і суспільства. Він припускає суб'єктивізацію об'єктивних цінностей людського співтовариства, тобто перетворення їх в особистісні сенси;

– системно-діяльнісний підхід передбачає необхідність розгляду навчально-виховного процесу як системи, тобто як сукупність взаємозв'язаних і взаємозалежних компонентів (мета і завдання, форми, методи, усі учасники навчально-виховного процесу, їх діяльність тощо);

– особистісно орієнтований підхід передбачає послідовне ставлення педагога до студента як до особистості, відповідального суб'єкта навчально-виховної дії, що припускає: допомогу студенту в його особистісному розвитку, у виявленні і розкритті його можливостей, в розвитку самосвідомості, в здійсненні особистісно- і суспільно-значущих справ, в самовизначенні, самореалізації і самоствердженні. Особистісно орієнтований підхід спирається на властиве кожній людині прагнення "бути особистістю", тобто проявляти активність, відрізнятися від інших людей, впливати на середовище, мати переконання, особисті духовні цінності і сенси,

самореалізуватися в соціально значущій діяльності, виконувати певну роль в суспільстві.

Окрім цього, при моделюванні процесу формування морально-духовних якостей студентів ми спирались на позиції гуманістичної моралі.

Формування моральних якостей припускає засвоєння студентами системи гуманістичних цінностей, складових гуманістичноїморалі. Гуманістичні цінності проявляються в реалізації сутнісних сил людини, моральному вдосконаленні, особистісному розвитку. Тому, моральні цінності розглядаються нами через призму таких аспектів:

- аксіологічного – звернення особистості до вищих духовних цінностей. До них відносяться такі моральні феномени, як Добро, Свобода, Обов'язок, Честь, Совість, Гідність, Щастя, Любов. Вони співвідносяться не з нормою, а з уявленням про гуманістичний ідеал, як сходження людини до себе кращої;
- гносеологічного – залучення особистості до процесу пізнання гуманістичних цінностей, транскультурних принципів співжиття, співробітництва, лояльності і терпимості до інших. Оволодіння етичними знаннями, уміннями бачити те загальне, що не лише об'єднує людство, але й характеризує кожну людину зокрема. Засвоєння етичних правил у сфері спілкування і поведінки, застосування їх у повсякденному житті;
- когнітивного – пізнання особистістю через призму гуманістичних цінностей національної і загальнолюдської культур, самої себе, як суб'єкта діяльності і відносин, усвідомлення своїх можливостей;
- суб'єктно-особистісного – виявлення суті гуманістичного світогляду, усвідомлення своєї причетності до світу в усіх його проявах, становлення особистості як суб'єкта соціальних відносин.

Перенесення суспільних уявлень в свідомість окремої людини – інтеріоризація – веде до перетворення загальнолюдських цінностей на вищі психічні функції індивідуальності. Тому найбільш перспективною моделлю формування морально-духовних якостей є та, яка містить соціальні (пізнавальний, поведінковий) аспекти і інтегрує їх зі сферами індивідуальності.

Через це представляється можливим виділити три етапи, через які повинен проходити студент в своєму моральному становленні.

Перший характеризується таким ступенем сформованості морально-духовних якостей, при якому механізм моральної саморегуляції "зобов'язує" студента до так званого мінімального самообмеження. На цьому етапі студент освоює шкалу морально-духовних цінностей, переконуючись в необхідності дотримування соціальних вимог тому, що "так поступає більшість", "так прийнято у суспільстві, колективі".

Для другого етапу характерним є процес усвідомлення моральних норм, принципів, критеріїв та ін., розуміння їх цінності, доцільності і необхідності дотримання. На цьому рівні у особистості формується соціальна орієнтація, відбувається своєрідна "переоцінка цінностей". Поведінка студента свідчить про ухвалення моральних норм і цінностей, про відмову від здійснення їх порушень.

Третьому етапу властиво наявність переконаності у студента необхідності дотримання всіх моральних норм, а також стійкої звички в моральній поведінці. Цей етап, на нашу думку, відповідає наявності у особистості морально-духовної культури, яка складається з переконаності, уміння застосовувати етичні знання в життєвих повсякденних ситуаціях, а також готовність відстоювати цю переконаність і боротися з негативними проявами соціального середовища і наявності схильності до постійного самовдосконалення.

Звичайно, охарактеризовані вище етапи зовсім не ізольовані один від одного. Вони входять в єдиний по своїй суті психолого-педагогічний процес морально-духовного становлення особистості студента.

Розроблена нами модель має забезпечити ефективну організацію процесу формування морально-духовних якостей студентів у навчально-виховному процесі. Вона представленасукупністю наступних компонентів: *методологічно-цільового*(який містить мету і завдання, принципи організації навчально-виховного процесу: гуманізму, етичної орієнтації, індивідуалізації, створення виховного середовища, морального вибору та ін., наукові підходи до формування морально-духовних якостей у студент); *змістового*(який включає поняття про сутність і перелік морально-духовних якостей студентів, уміння, навички, морально-духовні якості, які повинні бути розвинені у

сучасних випускників вищих навчальних закладів; розроблені нами методичні рекомендації для викладачів та матеріали і програму спецпрактикуму «Морально-духовний розвиток особистості); *процесуально-технологічного* (який містить форми (семінарські, практичні заняття, тренінги, самостійну робота студентів, спецпрактикум, консультації, конференції, виховні години, екскурсії, психолого-педагогічну підтримку викладацьким складом процесу формування морально-духовних якостей у студентів у навчально-виховному процесі) та методи (групові дискусії, творчі завдання, брейнстормінг, case-study, виховні ситуації, метод дилем, етичні бесіди, коучинг, проблемні і рольові ігри) формування морально-духовних якостей у студентів у навчально-виховному процесі) і передбачає залучення до формування морально-духовних якостей громадські об'єднання, представників різних духовних течій, працівників культури і мистецтва, психологів та ін.; *оцінювально-діагностичного* (який містить розроблені нами анкети оцінювання рівня сформованості морально-духовних якостей студентів вищих навчальних закладів, анкету експертного оцінювання морально-духовних якостей студентів викладацьким складом навчального закладу та ін.).

Запропонована нами модель формування морально-духовних якостей студентів є механізмом взаємодії компонентів цілісного педагогічного процесу, що припускає реалізацію стратегії, тактики і техніки формування морально-духовних якостей і включає сукупність компонентів (методологічно-цільового, змістового, процесуально-технологічного, оцінювально-діагностичного), кожен з яких, будучи етапом цілісного процесу формування морально-духовних якостей студентів, разом з тим, переслідує певну мету і має власне змістовне наповнення. При цьому, позитивний мотиваційний фон навчально-виховної діяльності з'єднує усі компоненти у єдине ціле і передбачає створення атмосфери творчої співпраці та відповідного соціально-гуманітарного мікросередовища, яке буде стимулювати інтелектуальну, емоційну і духовно-етичну активність студентів, враховувати сучасні соціокультурні реалії, специфіку майбутньої професійної діяльності.

Мета запропонованої моделі – формування морально-духовних якостей у студентів на всіх етапах навчально-виховного процесу.

Модель формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді у навчально-виховному процесі спрямована на вирішення наступних завдань: 1) розвиток морально-духовних якостей і

морально-духовної культури студентів; 2) сприяння розумінню дійсних духовних цінностей та етичному самовираженню студентів; 3) формування ціннісних орієнтирів, стійких етичних принципів і норм, зміцнення активної моральної позиції; 4) розвиток навичок рефлексії, самовиховання і самовдосконалення.

Розроблена нами модель формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді у навчально-виховному процесівиконує наступні функції: організаційну створення позитивного мотиваційного фону (відповідне стимулююче і розвивальне середовище) навчально-виховної діяльності у навчальному закладі для успішного формування морально-духовних якостей студентів на всіх етапах навчальної діяльності; визначення принципів організації освітньо-виховної роботи у навчальному закладі (гуманізму, етичної орієнтації, морального вибору) і керівництві ними в практичній діяльності); навчально-виховну (що передбачає скоординовану роботу усіх учасників навчально-виховного процесу, здійснення цілеспрямованого педагогічного впливу на формування у студентів морально-духовних якостей у навчально-виховному процесі протягом аудиторних і позааудиторних занять з використанням інтерактивних методів навчання (проведення семінарських, практичних занять, організація самостійної роботи студентів, спецпрактикум) та психолого-педагогічну підтримку процесу формування морально-духовних якостей у студентів у навчально-виховному процесі; соціально-професійну (залучення до процесу формування морально-духовних якостей студентів громадські об'єднання, представників різних духовних течій, психологів та ін.); оціночно-діагностичну (вивчення сформованості морально-духовних якостей у студентів на різних етапах навчання за допомогоюрозроблених нами анкет оцінювання рівня сформованості морально-духовних якостей студентів вищих навчальних закладів, експертного оцінювання морально-духовних якостей студентів викладацьким складом навчального закладу та ін.).

Запропонована нами модель формування морально-духовних якостей сучасної університетської молодіє невід'ємною частиною навчально-виховного процесу, томуважливо знайти місце кожному компоненту у навчально-виховному процесі, оскільки цілісне функціонування пропонованої моделі є результатом взаємодії всіх її

компонентів, що є характерним для універсального закономірного зв'язку.

При цьому формування морально-духовних якостей особистості студентів буде проходити шлях від з'ясування суті основних етичних і духовних понять, від формування знань, навичок і умінь товариського взаємовідношення до практичної реалізації етичних і духовних категорій, формування у студентів здатності самостійно формулювати цілі навчальної, професійної і суспільної діяльності, навчання їх способам вирішення проблемних ситуацій, методиці аналізу ефективності своєї роботи на основі зіставлення результату роботи з поставленою метою, оволодіння прийомами корекції діяльності і до стимулювання самоосвіти і самовиховання студентів. Що передбачає створення позитивного мотиваційного фону навчально-виховної діяльності у навчальному закладі, яке буде стимулювати інтелектуальну, емоційну і духовно-етичну активність студентів, враховувати сучасні соціокультурні реалії, специфіку майбутньої професійної діяльності.При цьому, вплив на студентів повинен здійснюватися за допомогою використання традиційного механізму (етичні знання, що отримуються з сім'ї і найближчого оточення), інституціонального (суспільно-схвалюваний досвід, що засвоюється за допомогою взаємодії навчально-виховної системи навчального закладу з професійним середовищем) і рефлексії (моральна відповідальність особистості і усвідомлення суб'єктивної приналежності до соціальної групи).

При побудові моделі ми спиралися на особистісно орієнтований підхід, з позиції якого всі ланки освітнього процесу повинні стимулювати професійне і особистісне зростання суб'єктів навчання і виховання. Студент виступає тут не тільки у вигляді чинника, що враховується, а як ланка, здатна приймати, переробляти, зберігати інформацію і на цій основі ухвалювати інтелектуальні рішення. Тобто студент виступає як в якості об'єкта, так і суб'єкта навчання і виховання, що характеризує суб'єкт-суб'єктну взаємодію викладацького складу і студентів у навчально-виховному процесі. На перший план висуваються цілісні характеристики людини, перш за все діяльнісні, в яких виявляються як людські якості, так і професійні компетенції. Сама модель розрахована не на усереднений рівень студента, а орієнтується на кожного з них, пропонуючи будь-якій особі ідеальний образ для проходження. Акценти зміщуються у бік саморегулювання, саморозвитку, самоврядування, самоконтролю і

власної активності студентів навчального закладу. Студенти самі ініціюють процес свого професійного розвитку. При цьому зростає гуманістична цінність самовизначення особистості у міру дозволу професійно-значущих завдань.

Модель знаходиться в органічному зв'язку з педагогічним процесом, де формуються морально-духовні якості майбутнього фахівця та задає цільові, змістовні і власне процесуальні (технологічні) компоненти такого формування.

Важливою відмінністю проектованої моделі є те, що її структурні і функціональні компоненти характеризуються рухливістю і динамічністю унаслідок безперервних змін в змісті і характері навчальної діяльності, стрімких змін наукових, технічних і технологічних параметрів сфери професійної діяльності. Таке бачення проблематики дозволяє розглядати питання формування морально-духовних якостей з позицій переосмислення традиційного відтворення засобів і методів педагогічної дії, що дозволяє реалізувати особистісно орієнтовані технології навчально-виховного процесу.

Отже, розроблений нами механізм формування морально-духовних якостей виглядає наступним чином: знання і уявлення підкріплюються відповідною мотивацією, що має певне емоційне забарвлення (відчуття і відносини) і закріплюється на рівні вмінь та навичок особистості, що знаходить втілення у відповідних вчинках і поведінці. При цьому, особливістю механізму формування морально-духовних якостей є відсутність принципу взаємозамінюваності. Це означає, що кожен компонент механізму важливий і не може бути ні виключений, ні замінений іншим. Окрім того, при використанні одного компоненту обов'язково передбачається вплив на всі інші.

Таким чином, розроблена нами модель має забезпечити ефективну організацію процесу формування морально-духовних якостей студентів у навчально-виховному процесі.

Перспективним напрямком подальших досліджень є експериментальна перевірка розробленої моделі формування морально-духовних якостей сучасної університетської молоді у навчально-виховному процесі.

Література

1. Биочинский И.В. Формирование духовно-моральних качеств у студентов путем педагогического воздействия / Биочинский И.В. — Куйбышев: КМИ, 1987. — 247 с.

2. Гераймович І. О. Шляхи формування моральних якостей особистості студентів у навчальному процесі / І. О. Гераймович // Створення системи менеджменту якості освітніх послуг у ВНЗ: матеріали наук.-практ. конф., (Луганськ, 24 квітня 2008 р.) – Луганськ : Альма-матер, 2008. –С. 23– 31.
3. Грязнов І.О. Деякі аспекти моральнісного самовиховання курсантів.Ч. ІІ. / І.О. Грязнов // [зб. наук. праць]. – Хмельницький: Вид-во НАПВУ, 2001. – №18. – С. 123–127.
4. Іванюшкін О. В. Організаційно-педагогічні умови формування духовно-моральних якостей у студентів – К. : Лібра, 2008. – 116 с.
5. Корзинкин А. А. Духовно-нравственная концепция воспитания / А.А.Корзинкин. – Курск, 2002. – 190 с.
6. Харламов И.Ф. Формирование личностных качеств в процессе воспитания / И.Ф.Харламов // Педагогика.–2003.–№3.-С.52-59.
7. Яременко П. С. Морально-духовне виховання сучасної молоді / П.С.Яременко – К. : Лібра, 2010. – 167 с.
8. Ясько Б.А. Морально-духовные качества современной молодежи / Б.А. Ясько // М. : Педагогика, 2009. – 142 с.

МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ МОРАЛЬНО-ДУХОВНЫХ КАЧЕСТВ У СОВРЕМЕННОЙ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Д. В. Мирошниченко

В статье рассмотрены особенности формирования морально-духовных качеств современной университетской молодежи. Разработана и обоснована модель формирования морально-духовных качеств современной университетской молодежи.

Ключевые слова:*морально-духовные качества, модель формированияморально-духовных качеств современной университетской молодежи.*

MODEL OF FORMING OF MORALLY-SPIRITUAL INTERNALSS FOR MODERN UNIVERSITY YOUTH

D. V. Miroshnichenko

The article deals with the peculiarities of the formation of the moral and spiritual qualities of a modern university students. Developed and substantiated model of moral and spiritual qualities of a modern university students.

Keywords: *moral and spiritual qualities, a model of moral and spiritual qualities of a modern university students.*

Мірошніченко Дмитро Владиславович - викладач кафедри англійскої мови Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ) Email: starboy757@mail.ru

Miroshnichenko Dmytro Vladyslavovich, teacher of the Chair of English language studies East Ukrainian University named after V. DalEmail: starboy757@mail.ru

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г. П. Шевченко

УДК 37.037

ВИХОВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З УПРАВЛІННЯ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ

А. І. Неменущий

У статті доведена необхідність виховання загальної культури у студентської молоді. Автор визначає зміст і специфіку загальної культури майбутніх фахівців з управління залізничним транспортом, аналізує зміст поняття «загальна культура».

Ключові слова: *виховання, культура, управління.*

Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, швидка зміна техніки й технологій у всьому світі, інтелектуалізація праці, гуманізація та демократизація суспільства зумовлюють зростання соціальної ролі творчої особистості з високим рівнем духовності й загальної культури, сформованою системою цінностей і моральних якостей. Докорінні зміни в політичній та соціально-економічній сферах життя України, посилення уваги до гуманістичних аспектів, смислів і цілей діяльності особистості, у тому числі й професійної, зумовили особливу гостроту проблеми формування в студентської молоді загальної культури.